

Sociocultural Distance of Elites: Phenomenological Perspective and Historical Roots

UDC: 141.13:130.1

DOI: <https://doi.org/10.15421/172567>**Horeva Viktoriia**Ph.D. Student, <https://orcid.org/0009-0007-1669-6005>, Viktoriia.Horeva@sgt.khpi.edu.ua

National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute" (Kharkiv, Ukraine)

Abstract.

This article attempts a phenomenological comprehension and delineation of the problem of demarcation boundaries of modern elites. Today, increasing social inequality and societal fragmentation – driven by economic disparities, political polarization, geographic segregation, and other factors – highlight the need to maintain societal balance and stability. This can be achieved, first of all, through a deep understanding of the dynamics of sociocultural distance between different social strata.

In the author's view, sociocultural distance is expressed through differences in values, ideas, self- and other-awareness, and lifestyles – factors that are key to understanding the mechanisms of social differentiation. Applying a phenomenological approach allows for an initial exploration of the subjective experiences of elite representatives in constructing and perceiving these boundaries of difference, as well as their overall perception of social reality.

The primary aim of this study is to substantiate the relevance and outline the theoretical framework for investigating the essence of sociocultural distance phenomenon. Special attention is paid to how elites become aware of and experience their distinction from other social groups. This focus is expected to shed light on the complex mechanisms underlying the reproduction of social stratification, particularly through the analysis of narratives, in particular, the narrative of "natural superiority".

It is concluded that social stratification is not an exclusively modern phenomenon; Its origins date back to ancient civilizations of different continents, where the division into "superior" and "lower" was legitimized through religious, mythological and legal systems. The key aspects of the problems of socio-cultural distance of the elites are outlined, emphasizing the fundamental role of the narrative of "natural superiority" in its reproduction.

Keywords: phenomenology, elites, social stratification, narrative

Соціокультурна дистанція еліт: феноменологічна перспектива та історичні корені

Горева Вікторія

Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» (Харків, Україна)

Анотація.

Стаття являє собою спробу феноменологічного осмислення та окреслення проблематики демаркаційних кордонів сучасних еліт. Наразі спостерігається зростання соціальної нерівності та фрагментації суспільства через економічні чинники, політичну поляризацію, географічну сегрегацію тощо. Все це зумовлює необхідність дотримання балансу та стабільності у суспільстві через, перш за все, глибоке розуміння динаміки соціокультурної дистанції між різними стратами. Така дистанція проявляється, на думку авторки, у відмінності цінностей, ідей, усвідомлення себе та інших та стилів життя, що є ключовим для розуміння механізмів соціальної диференціації.

Застосування феноменологічного підходу надає можливості для первинного дослідження суб'єктивного досвіду представників еліт у конструюванні та переживанні цих кордонів розбіжностей, а також їхнього сприйняття соціальної реальності загалом.

Основна мета дослідження полягає у обґрунтуванні актуальності та окресленні теоретичних рамок для вивчення сутності феномену соціокультурної дистанції, фокусуючись на усвідомленні та переживанні елітами своїх відмінностей від інших соціальних груп, що, як очікується, дозволить пролити світло на складні та різноманітні механізми відтворення соціальної стратифікації, через аналіз наративів, зокрема наративу «природної вишесті».

Зроблено висновок, що соціальне розшарування не є виключно модерним феноменом; його витoki сягають давніх цивілізацій різних континентів, де поділ на «вищих» та «нижчих» був легітимізований через релігійні, міфологічні та правові системи. Окреслено ключові аспекти проблематики соціокультурної дистанції еліт, підкресливши фундаментальну роль наративу «природної вишесті» у її відтворенні.

Ключові слова. феноменологія, еліти, соціальна стратифікація, наратив

Вступ.

Постановка проблеми. Феноменологічний підхід до дослідження соціокультурного простору є, за своєю суттю, досить актуальним для сьогодення із деяких точок зору. По-перше, аналіз суспільства на сьогодиншньому етапі розвитку зводиться до картезіанських роздумів, які несуть передумови до дистанціювання «Я» та «не-Я», а також до дослідження світу як сукупності об'єктів, які пасивно спостерігаються та аналізуються незалежним суб'єктом. І тут постає досить важливим допредикальний досвід буденного життя, базисом якого є цілком конкретні переживання людини та її саморефлексія.

По-друге, феноменологічний підхід дозволяє бути відкритим до самих себе, до свого досвіду переживань, своїх почуттів та емоцій, яких наразі так потребує суспільство. Це актуально не тільки для українського суспільства, яке переживає час боротьби за свободу та самоідентифікацію, а також для Західної цивілізації, ліберальних цінностей якої виявляється недостатньо для протистояння збройним конфліктам та налагодження відносин із Сходом.

Модерне суспільство тяжіє до раціональності, і раціональне в нас дійсно є засадничим, тим не менше не єдиним фундаментом нашої природи (Фідровська, & Москвін, 2023). Сучасний світ часто характеризується фокусом на досягненнях, що може призводити до відриву від власних почуттів та емоцій.

Не менш важливими постають питання пошуку справедливості та рівності, які можуть бути нами сприйняті лише в умовному сенсі, що є феноменом людської думки. Так формальна рівність перед законом цілком може ігноруватися фактичною нерівністю у життєвих обставинах. Самого тільки зосередження на формальних структурах нерівності недостатньо. Тому необхідно дослідити, як ці поняття: рівність, справедливість, дистанція, сприймаються, осмислюються та переживаються різними соціальними групами, зокрема елітами.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

При написанні дослідження перш за все використовувались класичні тексти Е.Гуссерля (2020), який розробив метод феноменологічної редукції (епохе) і Л.Вітгенштайна (1995), який хоч і не був феноменологом, але властиві йому ідеї про те, як мова формує наше сприйняття реальності є важливими для розуміння конструктивної природи досвіду та впливу колективних уявлень.

З метою феноменологічного осягнення були також опрацьовані ідеї, представлені у працях М.Гайдеггера (Heidegger, 1967), Я.Паточки (Patocka, 2018), Л.Лангребе (Landgrebe, 1940), А.Шюца (Schutz, 1996), Б.Вальденфельса (Waldenfels, 2002), К. Гельда (Held, 2012), К.Лефора (Lefort, 1988; Di Pierro, 2023), М.Мерло-Понті (Merleau-Ponty, 2010).

Серед українських дослідників феноменології

значне місце посідають В. Кебуладзе (2022), Р. Кобець (1996), Є. Причепія (2007), А. Ішмуратова (1996).

Виклад основного матеріалу.

Французьке «*élite*» походить від старофранцузького дієслова «*élire*», що перекладається як обирати, вибирати найкраще. Поняття еліта, яке ми застосовуємо для визначення вищої страти, запозичено із світу матеріального, світу речей. Так спочатку цей термін використовувався для позначення найкращої, відбірної частини чогось – наприклад, елітні сорти товарів, елітні військові підрозділи. Використання цього терміну у соціальній сфері передбачає, що вища страта розглядається як найкраща, найвідбірніша частина суспільства. Що не завжди відповідає дійсності, а також висвітлює проблематику суджень та упередження, що які сприяють стратифікації суспільства.

Відповідно до стародавнього індуїстського тексту, ще до появи людської самосвідомості всемудрий індійський бог Ману створив брамінів (найвищу касту) із свого рога, кшатріїв із рук, вайш'їв зі стегон, а із своїх ніг він створив шудрів, найнижчу з чотирьох варн (категорій людей) (Вілкерсон, 2022, с. 102). Брамін за законом є володарем усього цього творіння – зазначено у Законах Ману (Bühler, n.d.), філософ, мудрець, жрець, найближчий до богів.

Соціальне розшарування відомо людству з давніх давен та на усіх континентах. Соціальна структура династичного Єгипту (приблизно 3100-330 рр. до н.е.) була дуже стратифікаційною: вона в основному впорядковувалась із фараона, його цариць, їхніх жерців та всіх інших, які працювали на підтримку еліти (Joshua J. Mark, 2017). У Месопотамії (приблизно 3100 р. до н.е.) царі та їхні родини, жерці, вищі військові чини та великі землевласники складали еліту. Вони контролювали землю, ресурси та політичну владу, жили в містах, мали освіту та користувалися значними привілеями. Вільні громадяни, залежні люди та раби складали нееліту, маючи при цьому різні права, свободи та можливості (Pottorf, 2022). Основою та головним легітимізуючим чинником цієї стратифікації виступала релігія.

Таким чином ми можемо охарактеризувати найдавніші історичні корені, що підтримують систему суджень розшарування суспільства, де кожному відведена його роль та місце, які глибоко закладені у нашу культуру та підсвідомість, у якій відображається модель взаємодії людини, як особистості, та суспільства.

Раннє християнство, проголошуючи ідею рівності всіх людей перед Богом, незалежно від їхнього соціального становища, здавалося б, мало б зруйнувати існуючі стратифікаційні бар'єри. Слова Апостола Павла: «Немає вже юдея, ані грека, немає раба, ані вільного, немає чоловічої статі, ані жіночої, бо всі ви – одне в Христі Ісусі!» (Біблія, б.д.) дійсно відображали революційну для свого часу візію.

Проте постає питання: чи справді це вирівняло стратифікацію, чи, навпаки, з часом її поглибило? Історія показує, що з інституціоналізацією церкви та розвитком її ієрархічної структури, ідея «близькості» до Бога почала відігравати роль нового критерію розмежування. Суспільству знову почали надавати «своє місце», що фактично ознаменувало повернення до «коренів» – до усталених практик соціального поділу, де релігійна легітимація зміцнювала, а не скасовувала, існуючі нерівності. Перше в історії Європи помазання Попіна III Короткого на царство здійснило легітимізацію влади перед Богом та цінне схвалення церкви, що стало майже необхідним для будь-якого правителя (Буено де Мескіта, 2025, с. 51).

Домодерний західний світ продовжував уявляти себе ієрархією соціальних груп (станів, ордерів або корпусів), встановлених Богом і визначених їхніми відносинами з двома великими істотами – з їхньою соціальною функцією (хто молиться, хто воює, хто працює) та їхнім положенням у статусі ієрархії (Вулдрідж, 2024, с. 36]. Вважалося, що такий соціальний порядок є волею Бога, що робило будь-який замах на його зміну не лише соціальним, але й релігійним гріхом. Це забезпечувало стабільність системи протягом тривалого часу.

Таким чином, ми можемо спостерігати межу нерівності вищих та нижчих верств суспільства, яка трактувалась як частина Божого порядку. Традиційне суспільство слідувало цьому порядку тисячі років. Хоча для глибшого розуміння механізмів відтворення соціокультурної дистанції сучасних еліт недостатньо лише історичного аналізу, проте розуміння того, як ці вкорінені уявлення про ієрархію та «вищість» переживаються та усвідомлюються самими представниками еліт, необхідне для дослідження їх сприйняття самих себе та інших.

Індустріальне та постіндустріальне суспільство змішують акценти у методах формування еліт, пропагандуючи вже нові ідеї, зокрема ідею не тільки рівних, а також необмежених соціальним становищем можливостей. До цього авторка повернеться згодом, зараз необхідно зосередитись на тому, як наратив «природної, існуючої у різних часових епохах та на різних континентах, вищості» усвідомлюється та транслюється сучасними представниками еліт.

Ієрархічна системи у суспільстві привчала людей, які перебували під її впливом, до шанобливого ставлення до тих, хто народився у вищому становищі, навіюючи їм думку про властиву членам іншого соціального становища деградацію. І це безперечно потребувало символів, знаків та звичаїв, що дозволяли здійснити розмежування та демаркацію кордонів, як у серйозних речах, так і у повсякденному житті. Навіть у разі найпростішої взаємодії слід було пам'ятати про ранги і це так само стосувалось панівної групи та підлеглої, а перехід був практично неможливим, зокрема через запровадження правових (юридичних) норм.

Не ігноруймо той факт, що сповнені відчуттям власної вищості політичні еліти можуть надихати маси на специфічний симбіотичний зв'язок, який вимикає критичне мислення та логіку. Підлеглі, зокрема під впливом глибокого почуття несправедливості, незахищеності та безсилості, можуть почати бачити себе у своїх лідерах, ставати із ним єдиним цілим (Fromm, 2019). При цьому, якщо представники еліт щиро вірять у свою особливу, майже природжену перевагу над іншими соціальними групами всередині країни, це часто транслюється і на сприйняття власної нації у порівнянні з іншими. Вони можуть екстраполювати відчуття власної винятковості на всю національну спільноту, формуючи уявлення про особливу історичну місію, культурну перевагу чи навіть природну обдарованість своєї нації. Цей процес може підживлюватися національною риторикою, історичними міфами та культурними стереотипами, де елітні досягнення та характеристики видаються за визначальні риси всього народу, сприяючи виникненню почуття національної зверхності та ускладнюючи рівноправний діалог з іншими націями.

Політичний світ – це не лише арена раціональних рішень і логічних аргументів, а й простір, де панують вірування, уявлення, міфи, стереотипи, ілюзії та емоції. Чим же за своєю суттю є «наратив»? Сучасна гуманітарна наука виділяє п'ять характеристик наративу. Перша – наратив є формою осмислення реальності, що може здійснюватися як щоденному житті, так і для вивчення політичних процесів. Друга – здатність наративу відсилати до певних вірувань та бажань. При цьому політичні наративи на відміну від художніх мають базуватися ще на фактах і відбивати реальність. Не будемо забувати, що за допомогою політичних наративів часто спотворюються або інтерпретуються факти для досягнення окремих цілей. Таким чином, хоча політичні наративи часто претендують на об'єктивність та апелюють до фактів, їхня головна функція полягає у формуванні певного сприйняття реальності та мобілізації вірувань. Третя – лінійність і передбачуваність наративу. Оскільки наратив містить сюжет, він допомагає упорядкувати події та явища у часову послідовність. Окрім того, із точки зору біхейвористського підходу, наратив може порівнюватися зі «сценарієм» і містити моделі поведінки чи розуміння явищ чи подій. Таким чином, він забезпечує передбачувану реакцію на них, а інколи навіть призводить до породження упереджень.

Четверта – обмеженість інтерпретацій значень наративу. Наратив політичний на відміну від художнього обмежує множину значень і може містити у собі «відбитки влади», тобто просувати ті значення, які були у нього закладені. П'ята – драматична природа і здатність до залучення аудиторії. Завдяки цій характеристиці наратив зазвичай сприймається некритично і має значну переконуючу здатність (Steblyna, 2019).

Для прикладу, розглядаючи наратив «природної вищості» еліт як один із центральний елемент, що формує соціокультурну дистанцію, можемо проаналізувати його крізь призму п'яти ключових характеристик наративу, виділених сучасною гуманітарною наукою.

Перш за все, наратив «природної вищості» є формою осмислення реальності. Він не просто описує існуючі соціальні ієрархії, а активно конструює реальність, у якій певні індивіди чи групи сприймаються як вищі за інші, їхній статус видається за природний, незмінний та заслужений. Це осмислення відбувається як на рівні індивідуального сприйняття представниками еліт (усвідомлення власної винятковості), так і на рівні колективного розуміння соціального порядку (де їхня позиція є незмінною даністю).

По-друге, цей наратив здатен відсилати до певних вірувань та бажань. Він апелює до глибинних вірувань у справедливість, порядок, або ж до бажання належати до «найкращих». Для тих, хто перебуває у вищих верствах, він може задовольняти прагнення до самоствердження та легітимації свого становища. Для тих, хто перебуває «внизу» і піддається його впливу, він може породжувати пасивність, фаталізм або, навпаки, прагнення до мімікрії.

По-третє, наратив «природної вищості» вирізняється лінійністю та передбачуваністю. Він упорядковує складні соціальні явища у просту схему: «були вищими – є вищими – будемо вищими». Ця лінійність створює відчуття стабільності та незмінності соціального порядку, де кожному «відведене своє місце». Наратив надає сюжету соціальній історії, де еліти завжди відіграють ключову, провідну роль, а «решта» – підлегла, забезпечуючи передбачувану реакцію на соціальні зміни – будь-який виклик цьому порядку сприймається як відхилення від «природної» норми, а не як справедливе прагнення до рівності.

По-четверте, політичний наратив «природної вищості» має обмеженість інтерпретацій значень і містить у собі «відбитки влади». Цей наратив прагне до єдиного, чітко визначеного значення: існує чіткий поділ на «the best and the rest». Це значення активно просувається та підтримується тими, хто володіє владою та ресурсами, аби закріпити існуючу ієрархію. Будь-які альтернативні інтерпретації, що ставлять під сумнів цю «природну вищість», можуть бути ігноровані, маргіналізовані або навіть придушуватися.

П'ята характеристика – драматична природа та здатність до залучення аудиторії – робить наратив «природної вищості» надзвичайно переконливим. Він може бути представлений через історії успіху, героїчні постаті, символи винятковості, які викликають захоплення або прагнення наслідувати. Ця драматичність та емоційна складова дозволяють наративу обходити критичне мислення аудиторії,

сприяючи його некритичному сприйняттю. Таким чином, він не лише виправдовує існування еліт, а й робить їхній статус бажаним або неминучим у свідомості широких мас, поглиблюючи соціокультурну дистанцію через прийняття встановленого порядку.

Висновки.

Це дослідження мало на меті феноменологічно осмислити та окреслити проблематику соціокультурної дистанції сучасних еліт, а також виявити її глибокі історичні та концептуальні корені. Аналіз показав, що соціальне розшарування не є виключно модерним феноменом; його витoki сягають давніх цивілізацій різних континентів, де поділ на «вищих» та «нижчих» був легітимізований через релігійні, міфологічні та правові системи. Від кастової системи Стародавньої Індії до станового суспільства домодерного Заходу, ідея про «природну» вищість певних груп була невід'ємною частиною суспільного порядку. Попри проголошені в ранньому християнстві та модерному суспільстві ідеї рівності й необмежених можливостей, ієрархічні уявлення продовжують функціонувати. Авторка обґрунтувала, що для глибшого розуміння сучасної соціокультурної дистанції еліт недостатньо лише історичного аналізу формальних структур; натомість, необхідно зосередитися на тому, як ці вкорінені уявлення про ієрархію та «вищість» переживаються та усвідомлюються самими представниками еліт.

Центральним елементом аналізу став наратив «природної вищості», який був розглянутий крізь призму п'яти ключових характеристик. Цей наратив активно конструює ієрархічну реальність, де статус еліт видається природним та заслуженим, апелюючи до глибинних вірувань та бажань. Він упорядковує соціальні явища у лінійну та передбачувану схему, що створює відчуття стабільності та незмінності. Як політичний наратив, він демонструє обмеженість інтерпретацій та містить «відбитки влади», просуваючи чіткий поділ на «the best and the rest». Його драматична природа та здатність до залучення аудиторії сприяють некритичному сприйняттю, виправдовуючи існування еліт та поглиблюючи соціокультурну дистанцію.

Таким чином, стаття успішно окреслила ключові аспекти проблематики соціокультурної дистанції еліт, підкресливши фундаментальну роль наративу «природної вищості» у її відтворенні. Розуміння та окреслення сутності політичного наративу, як форми осмислення реальності, через феноменологічну призму є першочерговим завданням для подальшого системного осмислення механізмів соціокультурної дистанції в сучасному світі. Це дослідження закладає теоретичний фундамент для подальших емпіричних феноменологічних досліджень, які дозволять глибше розкрити конкретні прояви та механізми усвідомлення цього наративу в сучасному суспільстві, а також його вплив на взаємодію між різними соціальними стратами.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ

- Біблія (б.д.). Галатів 3:28. <https://www.bible.com/bible/1755/gal.3%2025d0%2525a3%2525d0%>
Богаčov А., Вахтель А., & Кебуладзе В. (2020) Гусерлеві феноменологічні осяяння в українському викладі. *Філософська думка*. 2020. № 1. С. 135–138.
- Буено де Мескіта, Б. (2025). Винайдення влади. Короли, папи і розквіт Заходу. Пер. з англ. К. Диса. К.: Лабораторія.
Вілкерсон І. (2022). *Каста. Витоки наших невдоволенень*. Пер. з англ. Н. Яцок. 2-ге вид. К.: Лабораторія,
Вітгенштайн, Л. (1995). *Tractatus Logico-Philosophicus*. Філософські дослідження. Пер. Є. Поповича. Київ: Основи. ISBN
311 5-7707-7642-0 EAN: 5-7707-7642-0
- Вулдрідж, А. (2024). *Влада гідних. Як меритократія створила сучасний світ*. Пер. з англ. К. Диса. Київ: Наш Формат.
- Гусерль, Е. (2020). *Ідеї чистої феноменології і феноменологічної філософії: Книга перша. Загальний вступ до чистої феноменології*. Пер. з нім. і коментарі В.Кебуладзе. Харків: Фолио.
- Ішмуратов, А. (1996). Вступ до філософської логіки : підручник для студ. та аспірантів гуманіт. спец. вищ. навч. закладів . Міжнародний фонд «Відродження». Київ: Абрис.
- Кебуладзе, В. І. (2022). Ідеї i: трансцендентальний поворот у феноменологічній філософії. *NaUKMA Research Papers in Philosophy & Religious Studies*. <https://doi.org/10.18523/2617-1678.2022.9-10.98-106>
- Кобець, Р. В. (1996). *Людське буття в культурі: феноменологічний аналіз*: дис... канд. філос. наук: 09.00.04. НАН України, Ін-т філософії. Київ.
- Прицепий, Є. М., Черній, А. М., & Чекаль, Л. А. (2007). *Філософія: підручник*. К.: Академвидав.
- Фідоровська, М., & Москвін, Я. (2023). До питання про співвідношення почуттів і раціональності. *Науково-теоретичний альманах Грані*, 26(5), 178-183. <https://doi.org/10.15421/1723120>
- Bühler, G. (n.d.). The Laws of Manu. Sacred Books of the East, Volume 25 Retrieved from <https://www.sacred-texts.com/hin/manu.htm>
- Di Piero, M. (2023). *Claude Lefort's political philosophy: Democracy, indeterminacy, institution*. Springer Nature Switzerland.
- Fromm, E. (2019). The Heart of Man. Yogyakarta: IRCisoD. Retrieved from https://www.google.com.ua/books/editon/The_Heart_of_Man/ky61DwAAQBAJ?hl=ru&gbpv=l&kptab=getbook
- Heidegger, M. (1967). *Sein und Zeit*. Tübingen: Max Niemeyer Verlag,
- Held, K. (2012). Towards a phenomenology of the political world. In D. Zahavi (Ed.), *The Oxford handbook of contemporary phenomenology* (pp. 442-462). Oxford University Press.
- Joshua, J. Mark. (2017). World History Encyclopedia. Social Structure in Ancient Egypt. Retrieved from <https://www.worldhistory.org/article/1123/social-structure-in-ancient-egypt/>
- Landgrebe, L. (1940). The world as a phenomenological problem. *Philosophy and Phenomenological Research*, 1(1), 38-58.
- Lefort, C. (1988). The permanence of the theologico-political? In *Democracy and political theory* (Trans. in Engl. D. Macey). Polity Press.
- Merleau-Ponty, M. (2010). *Phenomenology of perception* (D. Landes, Trans.). Routledge
- Patočka, J. (2018). *An Introduction to Husserl's Phenomenology*. USA: Open Court. ISBN9780812699869
- Pottorf, A. (2022). *Social Stratification in Southern Mesopotamia during the Third Dynasty of Ur* (ca. 2100–2000 BCE). (Doctoral dissertation), Harvard University Graduate School of Arts and Sciences. Retrieved from <https://nrs.harvard.edu/URN-3:hul.instrepos:37372244>
- Schutz, A. (1996). The problem of transcendental intersubjectivity in Husserl. Collected papers. The Hague : Martinus Nijhoff, Vol. III. P. 51-59.
- Steblyna, N. O. (2019). Narrative in the field of political communications: the approaches of most cited papers on Web of Science. *Political life*. 3, 95-100. <https://doi.org/10.31558/2519-2949.2019.3.15>.
- Waldenfels, B. (2002). *Einführung in die Phänomenologie* [Introduction to phenomenology]. Fink. (Original work published 1992)

REFERENCES

- Bogachev A., Vachtel A., & Kebuladze V. (2020). Husserl's phenomenological insights in Ukrainian presentation. *Philosophical thought*. 2020. No. 1. Pp. 135–138 (in Russian).
- Bueno de Mesquita, B. (2025). The invention of power. Kings, popes and the heyday of the West. Transl. from English. K. Disa. Kyiv: Laboratory.
- Bühler, G. (n.d.). *The Laws of Manu*. Sacred Books of the East, Volume 25 Retrieved from <https://www.sacred-texts.com/hin/manu.htm>
- Di Pierro, M. (2023).. *Claude Lefort's political philosophy: Democracy, indeterminacy, institution*. Springer Nature Switzerland.
- Fidrovskaya, M., & Moskvina, J. (2023). On the question of the relationship between feelings and rationality. *Scientific and Theoretical Almanac of Grani*, 26(5), 178-183. <https://doi.org/10.15421/1723120>
- Fromm, E. (2019). *The Heart of Man*. Yogyakarta: IRCiSoD. Retrieved from https://www.google.com.ua/books/edition/The_Heart_of_Man/ky61DwAAQBAJ?hl=ru&gbpv=1&kptab=getbook
- Heidegger, M. (1967). *Sein und Zeit*. Tübingen: Max Niemeyer Verlag,
- Held, K. (2012). Towards a phenomenology of the political world. In D. Zahavi (Ed.), *The Oxford handbook of contemporary phenomenology* (pp. 442-462). Oxford University Press.
- Husserl, E. (2020). *Ideas of Pure Phenomenology and Phenomenological Philosophy: Book One. General Introduction to Pure Phenomenology*. Comments by V. Kebuladze. Kharkiv: Folio.
- Ishmuratov, A. (1996). *Introduction to Philosophical Logic: A Textbook for Students and postgraduate students in the humanities*. Special. higher. Teaching. Institutions. International Renaissance Foundation. Kyiv: Abrys.
- Joshua, J. Mark. (2017). *World History Encyclopedia. Social Structure in Ancient Egypt*. Retrieved from <https://www.worldhistory.org/article/1123/social-structure-in-ancient-egypt/>
- Kebuladze, V. I. (2022). Ideas and: a transcendental turn in phenomenological philosophy. *NaUKMA Research Papers in Philosophy & Religious Studies*. <https://doi.org/10.18523/2617-1678.2022.9-10.98-106>
- Kobets, R. W. (1996). *Human Being in Culture: Phenomenological Analysis: Diss...* Cand. Philos. Sci.: 09.00.04.NAS of Ukraine, Institute of Philosophy. Kiev.

- Landgrebe, L. (1940). The world as a phenomenological problem. *Philosophy and Phenomenological Research*, 1(1), 38-58.
- Lefort, C. (1988). The permanence of the theologico-political? In *Democracy and political theory* (Trans. in Eng. D. Macey). Polity Press.
- Merleau-Ponty, M. (2010). *Phenomenology of perception* (Trans. in Eng. D. Landes,. Routledge
- Patocka, J. (2018). An Introduction to Husserl's Phenomenology. USA: Open Court. ISBN 9780812699869
- Pottorf, A. (2022). *Social Stratification in Southern Mesopotamia during the Third Dynasty of Ur* (ca. 2100–2000 BCE). (Doctoral dissertation), Harvard University Graduate School of Arts and Sciences. Retrieved from <https://nrs.harvard.edu/URN-3:hul.instrepos:37372244>
- Prychepiy, E. M., Cherniy, A. M., & Chekal, L. A. (2007). *Philosophy: textbook*. Kyiv: Akademvydav.
- Schutz, A. (1996). The problem of transcendental intersubjectivity in Husserl. Collected papers. The Hague : Martinus Nijhoff, Vol. III. P. 51-59.
- Steblyna, N. O. (2019). Narrative in the field of political communications: the approaches of most cited papers on Web of Science. *Political life*. 3, 95-100. <https://doi.org/10.31558/2519-2949.2019.3.15>.
- The Bible (b.d.). Galatians 3:28. <https://www.bible.com/bible/1755/gal.3.%2525d0%2525a3%2525d0%>
- Waldenfels, B. (2002). *Einführung in die Phänomenologie* [Introduction to phenomenology]. Fink. (Original work published 1992).
- Wilkerson, I. (2022). *Caste. The origins of our discontents*. Translated from English by N. Yatsyuk. 2nd ed. K.: Laboratory,
- Wittgenstein, L. (1995). *Tractatus Logico-Philosophicus. Philosophical Studies*. Transl. E. Popovycha. Kyiv: Osnovy. ISBN 311 5-7707-7642-0 EAN: 5-7707-7642-0
- Wooldridge, A. (2024). *Power of the worthy. How meritocracy created the modern world*. Lane. Trans. from English. K. Disa. K.: Our format.